

Ашымбаева Токтобүбү Абасовнанын «Социалдык педагогдордун кесиптик компетенттүүлүгүн өнүктүрүүнүн педагогикалык шарттары (Кыргыз Республикасынын мисалында)» аттуу темадагы 13.00.01 - жалпы педагогика, педагогиканын жана билим берүүнүн тарыхы адистиги боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын алуу үчүн жазылган диссертациялык ишине карата расмий оппоненттин

ПИКИРИ

Диссертациялык иш И. Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университетинин педагогика кафедрасында аткарылган.

Илимий жетекчиси – И. Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университетинин педагогика кафедрасынын доценти, педагогика илимдеринин кандидаты, Эсенгулова Миркүл Молутбековна.

Диссертациянын жалпы көлөмү – 190 бет, пайдаланылган адабияттардын тизмеси – 231, таблицалар – 11, диаграммалар – 12, схема - 1.

Киришүү бөлүмүндө салттуу түрдө изилдөөнүн актуалдуулугу тууралуу жалпы илимий-теориялык обзор берилген.

Изилдөө үчүн тандалып алынган теманын актуалдуулугу.

Учурдагы билим берүү системасынын өзгөрүшүнө социалдык-экономикалык абал өз таасирин тийгизип, анын натыйжасында окуу-тарбия жараянынын сапаттык мазмунун кайрадан карап чыгып, заман шартына ылайык иш жүргүзүүнү шарттап турат. Коомдун социалдык абалы, жаш өспүрүмдөрдүн арасындагы кылмыштуулуктун көбөйүшү, ата-энелердин балдарын кароосуз таштап миграцияга кетип жатышы, балдар укугунун коргоого муктаж экендиги социалдык педагогдун кызматынын зарыл экендигин көрсөттү. Мектепти башкаруу системасында, окуу-тарбия процессинде социалдык педагогдун орду өзгөчө мааниге ээ.

Социалдык педагог кесибинин пайда болуу процессинин талдоосуна ар түрдүү тарыхый мезгилдерде көптөгөн илимий изилдөөлөр арналган. Россиялык жана чет өлкөлүк окумуштуулардын изилдөөлөрү биздин өлкөдөгү социалдык

педагогдордун ишмердүүлүгүнүн өнүгүүсүнө түрткү болгондугун, Кыргызстандагы окумуштуулар М. Р. Рахимова, М. А. Абдыкеримова, Н. А. Асипова, Р. Н. Токсонбаев, З. Щ. Щимеева Н. И. Джакупова, М. Т. Иманкуловалардын изилдөөлөрүндө Кыргыз Республикасында социалдык педагогдордун ишмердүүлүгүнүн ар түрдүү аспектилери чагылдырылгандыгын терең анилизге алып ачыктаган.

Н. А. Асипова социалдык тарбиянын илимий-практикалык мааниси, инсандын социалдашуу процессиндеги үй-бүлөнүн, мамлекеттик жана бейөкмөт уюмдардын таасирлерин жана милдеттерин ачыктаса, социалдык педагогдорду даярдоо маселесин Р. Н. Токсонбаев өзүнүн докторлук диссертациясында, ал эми З. Щ. Щимеева мектептеги социалдык педагогдун ишмердүүлүгүн уюштуруунун өзгөчөлүгү тууралуу, ошондой эле М. Т. Иманкулованын илимий макалалары социалдык педагогдордун, социалдык кызматкерлердин кесиптик чеберчилигин жогорулатуу маселелерине багытталса, Н. И. Джукупова социалдык педагогдордун ишмердүүлүгүнүн алгачкы кадамдарын изилдегендигин баса белгилөөгө болот.

Кесиптик компетенттүүлүктү өнүктүрүү маселесине салымын кошушкан окумуштуулардын изилдөөлөрүнүн натыйжасынан компетенттүүлүк мамиленин теориясынын негизи калыптанган, тактап айтканда, кесиптик компетенттүүлүктүн, мазмуну, түзүлүшү, аны калыптандыруудагы технологиялык негиздер иштелип чыккан, шарттары аныкталган.

Аталган изилдөөлөр адистердин кесиптик ишмердүүлүгүн уюштуруу маселелеринин илимий-практикалык чечилишинде чоң роль ойногон. Бирок, жогоруда аталган изилдөөлөрдүн илимий кызыкчылыктарынын жана аларда каралып жаткан көйгөйлөрдүн актуалдуулугуна карабастан, бүгүнкү күнгө чейин социалдык педагогдордун кесиптик компетенттүүлүгүн өнүктүрүү маселеси атайын изилдөөлөрдүн предмети болгон эмес.

Ошондуктан квалификациялуу социалдык педагог адистердин зарылчылыгы, бирок аларды Кыргыз Республикасынын жогорку окуу жайларында даярдоонун жеткиликсиздиги, орто мектептердеги социалдык педагогдордун турмуштук оор кырдаалга туш болгон жана «тобокел» тобундагы балдар менен

иштөө керектиги менен ушул багытта кайра даярдоо, кесиптик чеберчилигин жогорулатуу программаларынын жеткиликсиз санда болгондугу, социалдык педагогдун кесиптик компетенттүүлүгүн өнүктүрүүгө болгон муктаждыгы менен аны калыптандыруудагы педагогикалык шарттардын иштелип чыкпагандыгы бүгүнкү күндө актуалдуу маселелерден экендигин билдирет.

Изденүүчү өз алдына мына ушундай азыркы күн үчүн өтө зарыл болгон актуалдуу проблеманы койгон жана аны жеңилдетүүгө аракет жасаган.

Биринчи бап «**Социалдык педагогдун ишмердүүлүгүнүн мүнөздөмөсү жана анын кыргыз Республикасында калыптанышы**» деп аталат. Бул бап диссертант КРдин Жогорку аттестациялоо комиссиясы талап кылгандай эле теориялык мүнөздө болуп, социалдык педагогдун ишмердүүлүгүнүн өнүгүүсүнүн негизги этаптары жана калыптануу шарттары, кесиптик компетенттүүлүгүнүн мазмуну жана түзүлүшү, социалдык педагог менен социалдык кызматкердин ишмердүүлүгүн салыштыруу мүнөздөмөсү тууралуу пикирлерди анализдейт жана ага өз позициясын билдирет.

Диссертант Кыргыз Республикасында социалдык педагогдун ишмердүүлүгүнүн өнүгүүсүн үч этапка бөлүп караган:

1. Улуу Октябрь революциясына чейинки этап – (1917-жылга чейин);
  2. Улуу Октябрь революциясынан кийинки этап – (1917-жылдан-1991-жылга чейин);
  3. Постсоветтик этап (1991-жылдан азыркы мезгилге чейин).
- (Диссертациянын 11-бетинде).

Этнопедагогикалык, педагогикалык, этнографиялык, тарыхый булактарды талдоого алып, жогорудагы 3 этаптын ар бирине терең анализге алып ынанымдуу жыйынтык чыгарган.

Биринчи баптын экинчи бөлүмүндө диссертант компетенттүүлүккө берилген адистердин анкытамаларын мисал келтирип, аларды жалпылап төмөндөгүдөй аныктама сунуштайт: “Кесиптик компетенттүүлүк – педагогикалык ишмердүүлүктү мүнөздөгөн өзөктүү түшүнүк, ал педагогдун ишмердүүлүгүн сапатын, анын туруктуулугун, пайда болгон педагогикалык кырдаалга ылайыктуу,

рационалдуу чечим кабыл алуу жөндөмдүүлүгүн аныктайт, максаттуу педагогикалык аракеттерин камсыз кылат” (Диссертациянын 37-бетинде). Аныктаманын негиздүүлүгүнө таянып социалдык педагогдун кесипкөйлүк компетенттүүлүгүнүн чен-өлчөмдөрүнүн бири болуп уюштуруучулук жөндөмдүүлүгү бар, чечимди тез кабыл ала турган, калыбына келтирүү иштерин бат уюштура турган, эң башкысы сөзсүз мээримдүү адам болушу керектигин белгилейт.

Диссертанттын дагы бир артыкчылыгы катары социалдык педагогдор ээ болуш керек болгон сапаттарды сунуштагандыгын айтууга болот. Ал сапаттар:

- **табигыйлык** – айлана-чөйрөдөгүлөр менен өз ара аракеттешүү процессинде өзү менен өзү болуу билгичтиги;
- **боорукердик** – айлана-чөйрөдөгүлөрдү боорукер, адамгерчиликтүү кабыл алуу, жардамга муктаж адамдарды ар тараптан колдоого даяр болуу билгичтиги;
- **эмпатия** – пайда болгон көйгөйлөрдү компромисстүү чечүү жолун издөө максаты менен башка адамдар аны кантип кабыл алса, ошондой дүйнөнү кабыл алуу, бирге «башынан өткөрүү» билгичтиги;
- **ачыктык** – өзүнүн сезимдери жана ойлору жөнүндө, аларды сүйлөшүп жаткан адамга көрсөтүү менен чын дилинен ой бөлүшүү билгичтиги;
- **кылдаттык** – башка адамдар менен сүйлөшүүдө адептүүлүк, сылыктык, жумшактык билгичтиги;
- **конкреттүүлүк** – коюлган суроого жооп берүү менен же өздүк ой жүгүртүүнү «созулбай, ток этер жерин айтуу» билгичтиги (Диссертациянын 39-бети).

Биринчи баптын 3-бөлүмүндө диссертант социалдык педагог менен социалдык кызматкердин ишмердүүлүгүнө анализ жасап, аларды айырмалап, мөнөздөмө берген. Жыйынтыгында эки кызматтын максаттарынын айырмачылыгын төмөндөгүдөй мүнөздөгөн:

Социалдык кызматкердин максаты – социалдык коргоо, социалдык жардам, социалдык колдоо, социалдык тейлөө ж.б.

Социалдык педагогдун максаты – социалдык-педагогикалык баа берүү (экспертиза), социалдык өнүгүү, социалдык тарбиялоо, аларды түзөтүү жана реабилитациялоо, оңдоо жана кайра тарбиялоо (Диссертациянын 56-бетинде).

Жалпысынан, 1-бап изилдөөнүн теориялык-методологиялык негиздерин аныктап алууга багытталгандыгы диссертацияга коюлган жалпы талаптарга ылайык келет.

Диссертациянын 2-бабы «**Социалдык педагогдордун кесиптик компетенттүүлүгүн өнүктүрүү материалдары, методдору, заманбап модели**» деп аталып, изилдөөнүн объектисине ылайык социалдык педагогдор жана алардын ишмердүүлүгүнө кеңири анализ берилип, ал анализдер илимий жактан синтезделген.

Диссертант бул бапта “Социалдык педагогдун кесиптик компетенттүүлүгүн өнүктүрүү моделин” (1-схема, диссертациянын 86-бетинде) сунуштап, өз ара байланышкан максаттык; мазмундук-процесстик, баалоо-натыйжалык компоненттердин өзгөчөлүктөрүнө токтолгон. Диссертант заманбап моделдин негизинде социалдык педагогдун компетенттүүлүгүнүн төрт деңгээлин бөлүп көрсөтө алгандыгын. Алар: “аткаруучу”, “адис”, “кесипкөй”, “лидер” (Диссертациянын 84-бети).

Диссертант изилдөөнүн жүрүшүндө, педагогикалык, психологиялык адабияттарды талдоонун негизинде социалдык педагогдордун кесиптик компетенттүүлүгүн өнүктүрүүнүн педагогикалык үч шарттын аныктаган (Диссертациянын 87-бети).

Диссертанттын дагы бир артыкчылыгы балдардын психикалык жаракаттарына алып келген жана тобокел (коркунуч) тобун толуктай турган үй-бүлөлөрдү талдоого аракет кылгандыгында. Социалдык педагогго объект катары төмөнкүлөрдү сунуштаган:

- ата-энелери ажырашкандар;
- ата-энелери каза болгондор;
- ата-энелери ичкендер;
- үй-бүлөдө зордук-зомбулукка кабылган балдар (Диссертациянын 88-бети).

Диссертант булардын ар бирине кеңири анализ жасап, мындай балдар менен иштөө үчүн социалдык педагогдорго сунуштарды берген.

Т.А.Ашымбаеванын илимий ойлору, материалдарды ылгап алуунун критерийлери, темага тиешелүү нормативдик-укуктук материалдарды терең анализдөөсү ушул бапта өзгөчө айкын көрүнгөн.

Диссертациянын 3-бабы «Педагогикалык эксперименттин мазмуну, уюштурулушу, натыйжалары жана аларды талдоо» деп аталат. Бул баптын эксперименттери жана алардан алган натыйжалар да бизди ынандырат. Мында басымдуу учурда автордун өз сунуштарын реализациялоодон турат.

Токтобүбү Абаснова иштин абпробацияланышын ийине жеткире аткардыгын ишенимдүү айтсак болот. Анткени диссертант социалдык педагог кызматы Кыргызстандын мектебине киргизилден баштап өзү аралашып, социалдык педагогдорго тиешелүү нормативдик документтерди иштеп чыгуучу автордук коллективдин курамында жүрүп, оош-кыйышын, жакшы-жаманын сезип келатат. Баса белгилөөчү дагы бир күбө болгон факты республикасынын аймагын толук камтып, атайын долбоор демилгелеп, социалдык педагогдорду өзү окутуп чыккандыгы. Муну да илимий иштин практикалык жагы ийине жеткире аткарылгандыгынын далили катары айтсак болот.

Диссертант социалдык педагог кызматынын милдеттерин түшүнбөстүктөрүн анализге алып, алынган жооптор жалпы өзгөчөлүгү боюнча жыйынтыктарды чыгарган (Диссертациянын 118-бети).

Издөнүүчү жалпы жыйынтык чыгарып төмөндөгү практикалык сунуштарды белгилейт:

1. Педагогикалык, психологиялык, физиологиялык, укуктук, социологиялык, медициналык, мамлекеттик башкаруу маселелери боюнча социалдык педагогдорду даярдоо жана кайра даярдоо программаларына өзгөртүүлөрдү киргизүү.

2. Социалдык педагогдордун кесиптик компетенттүүлүгүн өнүктүрүү максатында кыска мөөнөттүк (36 сааттык, 24 сааттык ж.б.) курстардын программасын жана окуу-методикалык комплекстерин (ОКМ) иштеп чыгуу жана киргизүү.

3. Социалдык педагогдордун ишмердүүлүгүнүн натыйжалуулугун жогорулатуу, иштөө баскычтарын системалаштыруу жана социалдык тарбия ишин күчөтүү максатында «Социалдык педагогдун кесиптик компетенттүүлүгүн өнүктүрүү моделин» ишке киргизүү.

4. Социалдык педагогдордун функционалдык милдеттерин так аныктоо, кесиптик компетенттүүлүк деңгээлдерин Кыргыз Республикасынын Билим берүү жана илим министрлиги тарабынан укуктук-ченемдик документтерге шайкеш келтирүү.

Изилдөөнүн илимий жаңылыгы жана теориялык баалуулугу социалдык педагогдордун ишмердүүлүгүнүн өнүгүү тарыхын талдоо менен адистин кесиптик компетенттүүлүгүнүн мазмуну, түзүлүшү аныкталгандыгы; социалдык педагогдордун ишмердүүлүгүнүн мазмунун жана методикасын жакшыртуучу педагогикалык шарттары аныкталгандыгы; социалдык педагогдордун кесиптик компетенттүүлүгүн өнүктүрүүнүн модели иштелип чыгып, эксперимент аркылуу текшерилип, практикалык сунуштар иштелип чыккандыгы менен шартталат.

Диссертациялык иштин жыйынтыктарынын негиздүүлүгү жана ишенимдүүлүгү.

1. Диссертацияда педагогика, психология илимдеринин методологиясына таянып социалдык педагогдордун кесиптик компетенттүүлүгүн өнүктүрүүнүн педагогикалык шарттарынын аныкталгандыгында.

2. Социалдык педагогдордун кесиптик компетенттүүлүгүн өнүктүрүүнүн педагогикалык шарттарынын жана технологиялары, практикалык сунуштар иштелип чыккандыгында.

3. Изденүүчүнүн теориялык ойлору, сунуштары педагогикалык экспериментте сынактан өткөрүлгөндүгүндө.

Алынган жыйынтыктардын практикалык баалуулугу: Изилдөөнүн материалдары ЖОЖдо социалдык педагогдорду даярдоодо, социалдык педагогдор, мугалимдер, мектептин администрация мүчөлөрүнүн практикалык ишмердүүлүгүндө колдонулат. Эксперимент аркылуу апробациядан өткөрүлгөн социалдык педагогдордун ишмердүүлүгүнүн мазмунун жана методикасын

жакшыртуучу «Социалдык педагогдордун кесиптик компетенттүүлүгүн өнүктүрүү модели», аны ишке ашыруунун педагогикалык шарттары билим берүү тармагындагы кызматкерлер үчүн гана эмес, социалдык кызматкерлер үчүн дагы пайдалуу болот. Республикалык кесиптик чеберчилигин жогорулатуу институтунун курстарында «Социалдык педагогика. Биринчи кадамдар» аттуу окуу-методикалык колдонмо, «Өзгөчө кырдаалдарда мектептерде жагымдуу социалдык-психологиялык чөйрөнү түзүү» темасы боюнча тренингдик материалдар, «Социалдык педагогдун турмуштук оор кырдаалга туш болгон балдарга билим берүүнүн жеткиликтүүлүгүн камсыз кылуудагы ролу» темасындагы окуу модулу социалдык педагогдордун кесиптик компетенттүүлүгүн өнүктүрүүгө салымын кошот.

Изилдөөнүн натыйжаларынын тастыкталышы талапка жооп берет.

Диссертациянын негизги жоболору, жыйынтыктары 11 илимий макалаларда (анын ичинен 4 чет өлкөдө РИНЦ журналында), 3 окуу-методикалык колдонмолордо жарыяланган. Автордун илимий илимий-методикалык эмгектери изилдөөнүн негизинде формулданган теориялык жоболорду ошондой эле практикалык рекомендацияларды толугу менен өз ичине камтыйт.

Автореферат диссертациянын негизги мазмунун ачып берет, анда кыргыз, орус, англис тилдериндеги резюмеси туура иштелген.

Ашымбаева Токтобүбү Абасовнанын диссертациясы социалдык педагогдордун кесиптик компетенттүүлүгүн өнүктүрүүнүн проблемасы боюнча кыргыз педагогика илиминде өз орду бар, толук бүткөрүлгөн жана өз алдынча аткарылган илимий изилдөө деп эсептеймин.

Диссертациялык иште кездешкен айрым бир мүчүлүштүктөр жана биздин сунуштар төмөнкүлөр менен байланыштуу:

1. Диссертацияда социалдык педагогдор өз ишмердүүлүгүндө колдоно турган практикалык тапшырмалар, окуучулар жана ата-энелер менен иштөөдө колдонула турган усулдар, технологиялар тууралуу маалымат аз берилген.

2. Иштин жыйынтыгы катары диссертациянын эксперименталдык бөлүгүн алып таштап, накта практикалык, усулдук китеп кылып басмадан чыгаруу жагын сунуштайбыз.

3. Диссертацияда айрым пунктуациялык, орфографиялык, стилистикалык каталар кездешет.

Биз белгилеген кемчилдиктер жана сунуштар диссертациянын жалпы деңгээлине таасирин тийгизе албайт, биздин пикирлер сунуш үчүн гана айтылды.

Жалпысынан, Ашымбаева Токтобүбү Абасовнаны «Социалдык педагогдордун кесиптик компетенттүүлүгүн өнүктүрүүнүн педагогикалык шарттары (Кыргыз Республикасынын мисалында)» аттуу темадагы 13.00.01 - жалпы педагогика, педагогиканын жана билим берүүнүн тарыхы адистиги боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациясы жана анын негизинде жазылган авторефераты Кыргыз Республикасынын Жогорку аттестациялык комиссиясынын «Окумуштуулук даражаларды ыйгаруунун тартиби жөнүндөгү жобосунун» 10-пунктуна ылайык актуалдуу темада жазылган, жеке өзү тарабынан аткарылган жана бүткөрүлгөн илимий иш болуп эсептелет, ал эми изденүүчү А.Т.Ашымбаева 13.00.01 – жалпы педагогика, педагогиканын жана билим берүүнүн тарыхы адистиги боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын алууга татыктуу деп эсептеймин.

Расмий оппонент:

Акматов Кыялбек Камутович,
Ош мамлекеттик университетинин
педагогика кафедрасынын доценти,
педагогика илимдеринин кандидаты
(13.00.01 – жалпы педагогика, педагогиканын
жана билим берүүнүн тарыхы)

К.К.Акматовдун колун тастыктаймын

Ош МУнун Окумуштуу катчысы **М.Байсубанов**

Ашымбаева Токтобүбү Абасовнанын «Социалдык педагогдордун кесиптик компетенттүүлүгүн өнүктүрүүнүн педагогикалык шарттары (Кыргыз Республикасынын мисалында)» аттуу темадагы 13.00.01 - жалпы педагогика, педагогиканын жана билим берүүнүн тарыхы адистиги боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын алуу үчүн жазылган диссертациялык ишине карата расмий оппоненттин

ПИКИРИ

Диссертациялык иш И. Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университетинин педагогика кафедрасында аткарылган.

Илимий жетекчиси – И. Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университетинин педагогика кафедрасынын доценти, педагогика илимдеринин кандидаты, Эсенгулова Миркүл Молутбековна.

Диссертациянын жалпы көлөмү – 190 бет, пайдаланылган адабияттардын тизмеси – 231, таблицалар – 11, диаграммалар – 12, схема - 1.

Киришүү бөлүмүндө салттуу түрдө изилдөөнүн актуалдуулугу тууралуу жалпы илимий-теориялык обзор берилген.

Изилдөө үчүн тандалып алынган теманын актуалдуулугу.

Учурдагы билим берүү системасынын өзгөрүшүнө социалдык-экономикалык абал өз таасирин тийгизип, анын натыйжасында окуу-тарбия жараянынын сапаттык мазмунун кайрадан карап чыгып, заман шартына ылайык иш жүргүзүүнү шарттап турат. Коомдун социалдык абалы, жаш өспүрүмдөрдүн арасындагы кылмыштуулуктун көбөйүшү, ата-энелердин балдарын кароосуз таштап миграцияга кетип жатышы, балдар укугунун коргоого муктаж экендиги социалдык педагогдун кызматынын зарыл экендигин көрсөттү. Мектепти башкаруу системасында, окуу-тарбия процессинде социалдык педагогдун орду өзгөчө мааниге ээ.

Социалдык педагог кесибинин пайда болуу процессинин талдоосуна ар түрдүү тарыхый мезгилдерде көптөгөн илимий изилдөөлөр арналган. Россиялык жана чет өлкөлүк окумуштуулардын изилдөөлөрү биздин өлкөдөгү социалдык

педагогдордун ишмердүүлүгүнүн өнүгүүсүнө түрткү болгондугун, Кыргызстандагы окумуштуулар М. Р. Рахимова, М. А. Абдыкеримова, Н. А. Асипова, Р. Н. Токсонбаев, З. Щ. Щимеева Н. И. Джакупова, М. Т. Иманкуловалардын изилдөөлөрүндө Кыргыз Республикасында социалдык педагогдордун ишмердүүлүгүнүн ар түрдүү аспектилери чагылдырылгандыгын терең анилизге алып ачыктаган.

Н. А. Асипова социалдык тарбиянын илимий-практикалык мааниси, инсандын социалдашуу процессиндеги үй-бүлөнүн, мамлекеттик жана бейөкмөт уюмдардын таасирлерин жана милдеттерин ачыктаса, социалдык педагогдорду даярдоо маселесин Р. Н. Токсомбаев өзүнүн докторлук диссертациясында, ал эми З. Щ. Щимеева мектептеги социалдык педагогдун ишмердүүлүгүн уюштуруунун өзгөчөлүгү тууралуу, ошондой эле М. Т. Иманкулованын илимий макалалары социалдык педагогдордун, социалдык кызматкерлердин кесиптик чеберчилигин жогорулатуу маселелерине багытталса, Н. И. Джукупова социалдык педагогдордун ишмердүүлүгүнүн алгачкы кадамдарын изилдегендигин баса белгилөөгө болот.

Кесиптик компетенттүүлүктү өнүктүрүү маселесине салымын кошушкан окумуштуулардын изилдөөлөрүнүн натыйжасынан компетенттүүлүк мамиленин теориясынын негизи калыптанган, тактап айтканда, кесиптик компетенттүүлүктүн, мазмуну, түзүлүшү, аны калыптандыруудагы технологиялык негиздер иштелип чыккан, шарттары аныкталган.

Аталган изилдөөлөр адистердин кесиптик ишмердүүлүгүн уюштуруу маселелеринин илимий-практикалык чечилишинде чоң роль ойногон. Бирок, жогоруда аталган изилдөөлөрдүн илимий кызыкчылыктарынын жана аларда каралып жаткан көйгөйлөрдүн актуалдуулугуна карабастан, бүгүнкү күнгө чейин социалдык педагогдордун кесиптик компетенттүүлүгүн өнүктүрүү маселеси атайын изилдөөлөрдүн предмети болгон эмес.

Ошондуктан квалификациялуу социалдык педагог адистердин зарылчылыгы, бирок аларды Кыргыз Республикасынын жогорку окуу жайларында даярдоонун жеткиликсиздиги, орто мектептердеги социалдык педагогдордун турмуштук оор кырдаалга туш болгон жана «тобокел» тобундагы балдар менен

иштөө керектиги менен ушул багытта кайра даярдоо, кесиптик чеберчилигин жогорулатуу программаларынын жеткиликсиз санда болгондугу, социалдык педагогдун кесиптик компетенттүүлүгүн өнүктүрүүгө болгон муктаждыгы менен аны калыптандыруудагы педагогикалык шарттардын иштелип чыкпагандыгы бүгүнкү күндө актуалдуу маселелерден экендигин билдирет.

Издөнүүчү өз алдына мына ушундай азыркы күн үчүн өтө зарыл болгон актуалдуу проблеманы койгон жана аны жеңилдетүүгө аракет жасаган.

Биринчи бап «Социалдык педагогдун ишмердүүлүгүнүн мүнөздөмөсү жана анын кыргыз Республикасында калыптанышы» деп аталат. Бул бап диссертант КРдин Жогорку аттестациялоо комиссиясы талап кылгандай эле теориялык мүнөздө болуп, социалдык педагогдун ишмердүүлүгүнүн өнүгүүсүнүн негизги этаптары жана калыптануу шарттары, кесиптик компетенттүүлүгүнүн мазмуну жана түзүлүшү, социалдык педагог менен социалдык кызматкердин ишмердүүлүгүн салыштыруу мүнөздөмөсү тууралуу пикирлерди анализдейт жана ага өз позициясын билдирет.

Диссертант Кыргыз Республикасында социалдык педагогдун ишмердүүлүгүнүн өнүгүүсүн үч этапка бөлүп караган:

1. Улуу Октябрь революциясына чейинки этап – (1917-жылга чейин);
  2. Улуу Октябрь революциясынан кийинки этап – (1917-жылдан-1991-жылга чейин);
  3. Постсоветтик этап (1991-жылдан азыркы мезгилге чейин).
- (Диссертациянын 11-бетинде).

Этнопедагогикалык, педагогикалык, этнографиялык, тарыхый булактарды талдоого алып, жогорудагы 3 этаптын ар бирине терең анализге алып ынанымдуу жыйынтык чыгарган.

Биринчи баптын экинчи бөлүмүндө диссертант компетенттүүлүккө берилген адистердин анкытамаларын мисал келтирип, аларды жалпылап төмөндөгүдөй аныктама сунуштайт: “Кесиптик компетенттүүлүк – педагогикалык ишмердүүлүктү мүнөздөгөн өзөктүү түшүнүк, ал педагогдун ишмердүүлүгүн сапатын, анын туруктуулугун, пайда болгон педагогикалык кырдаалга ылайыктуу,

рационалдуу чечим кабыл алуу жөндөмдүүлүгүн аныктайт, максаттуу педагогикалык аракеттерин камсыз кылат” (Диссертациянын 37-бетинде). Аныктаманын негиздүүлүгүнө таянып социалдык педагогдун кесипкөйлүк компетенттүүлүгүнүн чен-өлчөмдөрүнүн бири болуп уюштуруучулук жөндөмдүүлүгү бар, чечимди тез кабыл ала турган, калыбына келтирүү иштерин бат уюштура турган, эң башкысы сөзсүз мээримдүү адам болушу керектигин белгилейт.

Диссертанттын дагы бир артыкчылыгы катары социалдык педагогдор ээ болуш керек болгон сапаттарды сунуштагандыгын айтууга болот. Ал сапаттар:

- **табигыйлык** – айлана-чөйрөдөгүлөр менен өз ара аракеттешүү процессинде өзү менен өзү болуу билгичтиги;
- **боорукердик** – айлана-чөйрөдөгүлөрдү боорукер, адамгерчиликтүү кабыл алуу, жардамга муктаж адамдарды ар тараптан колдоого даяр болуу билгичтиги;
- **эмпатия** – пайда болгон көйгөйлөрдү компромисстүү чечүү жолун издөө максаты менен башка адамдар аны кантип кабыл алса, ошондой дүйнөнү кабыл алуу, бирге «башынан өткөрүү» билгичтиги;
- **ачыктык**– өзүнүн сезимдери жана ойлору жөнүндө, аларды сүйлөшүп жаткан адамга көрсөтүү менен чын дилинен ой бөлүшүү билгичтиги;
- **кылдаттык**– башка адамдар менен сүйлөшүүдө адептүүлүк, сылыктык, жумшактык билгичтиги;
- **конкреттүүлүк**– коюлган суроого жооп берүү менен же өздүк ой жүгүртүүнү «созулбай, ток этер жерин айтуу» билгичтиги (Диссертациянын 39-бети).

Биринчи баптын 3-бөлүмүндө диссертант социалдык педагог менен социалдык кызматкердин ишмердүүлүгүнө анализ жасап, аларды айырмалап, мөнөздөмө берген. Жыйынтыгында эки кызматтын максаттарынын айырмачылыгын төмөндөгүдөй мүнөздөгөн:

Социалдык кызматкердин максаты – социалдык коргоо, социалдык жардам, социалдык колдоо, социалдык тейлөө ж.б.

Социалдык педагогдун максаты – социалдык-педагогикалык баа берүү (экспертиза), социалдык өнүгүү, социалдык тарбиялоо, аларды түзөтүү жана реабилитациялоо, оңдоо жана кайра тарбиялоо (Диссертациянын 56-бетинде).

Жалпысынан, 1-бап изилдөөнүн теориялык-методологиялык негиздерин аныктап алууга багытталгандыгы диссертацияга коюлган жалпы талаптарга ылайык келет.

Диссертациянын 2-бабы «**Социалдык педагогдордун кесиптик компетенттүүлүгүн өнүктүрүү материалдары, методдору, заманбап модели**» деп аталып, изилдөөнүн объектисине ылайык социалдык педагогдор жана алардын ишмердүүлүгүнө кеңири анализ берилип, ал анализдер илимий жактан синтезделген.

Диссертант бул бапта “Социалдык педагогдун кесиптик компетенттүүлүгүн өнүктүрүү моделин” (1-схема, диссертациянын 86-бетинде) сунуштап, өз ара байланышкан максаттык; мазмундук-процесстик, баалоо-натыйжалык компоненттердин өзгөчөлүктөрүнө токтолгон. Диссертант заманбап моделдин негизинде социалдык педагогдун компетенттүүлүгүнүн төрт деңгээлин бөлүп көрсөтө алгандыгын. Алар: “аткаруучу”, “адис”, “кесипкөй”, “лидер” (Диссертациянын 84-бети).

Диссертант изилдөөнүн жүрүшүндө, педагогикалык, психологиялык адабияттарды талдоонун негизинде социалдык педагогдордун кесиптик компетенттүүлүгүн өнүктүрүүнүн педагогикалык үч шарттын аныктаган (Диссертациянын 87-бети).

Диссертанттын дагы бир артыкчылыгы балдардын психикалык жаракаттарына алып келген жана тобокел (коркунуч) тобун толуктай турган үй-бүлөлөрдү талдоого аракет кылгандыгында. Социалдык педагогго объект катары төмөнкүлөрдү сунуштаган:

- ата-энелери ажырашкандар;
- ата-энелери каза болгондор;
- ата-энелери ичкендер;
- үй-бүлөдө зордук-зомбулукка кабылган балдар (Диссертациянын 88-бети).

Диссертант булардын ар бирине кеңири анализ жасап, мындай балдар менен иштөө үчүн социалдык педагогдорго сунуштарды берген.

Т.А.Ашымбаеванын илимий ойлору, материалдарды ылгап алуунун критерийлери, темага тиешелүү нормативдик-укуктук материалдарды терең анализдөөсү ушул бапта өзгөчө айкын көрүнгөн.

Диссертациянын 3-бабы «Педагогикалык эксперименттин мазмуну, уюштурулушу, натыйжалары жана аларды талдоо» деп аталат. Бул баптын эксперименттери жана алардан алган натыйжалар да бизди ынандырат. Мында басымдуу учурда автордун өз сунуштарын реализациялоодон турат.

Токтобүбү Абаснова иштин абпробацияланышын ийине жеткире аткардыгын ишенимдүү айтсак болот. Анткени диссертант социалдык педагог кызматы Кыргызстандын мектебине киргизилден баштап өзү аралашып, социалдык педагогдорго тиешелүү нормативдик документтерди иштеп чыгуучу автордук коллективдин курамында жүрүп, оош-кыйышын, жакшы-жаманын сезип келатат. Баса белгилөөчү дагы бир күбө болгон факты республикасынын аймагын толук камтып, атайын долбоор демилгелеп, социалдык педагогдорду өзү окутуп чыккандыгы. Муну да илимий иштин практикалык жагы ийине жеткире аткарылгандыгынын далили катары айтсак болот.

Диссертант социалдык педагог кызматынын милдеттерин түшүнбөстүктөрүн анализге алып, алынган жооптор жалпы өзгөчөлүгү боюнча жыйынтыктарды чыгарган (Диссертациянын 118-бети).

Издөнүүчү жалпы жыйынтык чыгарып төмөндөгү практикалык сунуштарды белгилейт:

1. Педагогикалык, психологиялык, физиологиялык, укуктук, социологиялык, медициналык, мамлекеттик башкаруу маселелери боюнча социалдык педагогдорду даярдоо жана кайра даярдоо программаларына өзгөртүүлөрдү киргизүү.

2. Социалдык педагогдордун кесиптик компетенттүүлүгүн өнүктүрүү максатында кыска мөөнөттүк (36 сааттык, 24 сааттык ж.б.) курстардын программасын жана окуу-методикалык комплекстерин (ОКМ) иштеп чыгуу жана киргизүү.

3. Социалдык педагогдордун ишмердүүлүгүнүн натыйжалуулугун жогорулатуу, иштөө баскычтарын системалаштыруу жана социалдык тарбия ишин күчөтүү максатында «Социалдык педагогдун кесиптик компетенттүүлүгүн өнүктүрүү моделин» ишке киргизүү.

4. Социалдык педагогдордун функционалдык милдеттерин так аныктоо, кесиптик компетенттүүлүк деңгээлдерин Кыргыз Республикасынын Билим берүү жана илим министрлиги тарабынан укуктук-ченемдик документтерге шайкеш келтирүү.

Изилдөөнүн илимий жаңылыгы жана теориялык баалуулугу социалдык педагогдордун ишмердүүлүгүнүн өнүгүү тарыхын талдоо менен адистин кесиптик компетенттүүлүгүнүн мазмуну, түзүлүшү аныкталгандыгы; социалдык педагогдордун ишмердүүлүгүнүн мазмунун жана методикасын жакшыртуучу педагогикалык шарттары аныкталгандыгы; социалдык педагогдордун кесиптик компетенттүүлүгүн өнүктүрүүнүн модели иштелип чыгып, эксперимент аркылуу текшерилип, практикалык сунуштар иштелип чыккандыгы менен шартталат.

Диссертациялык иштин жыйынтыктарынын негиздүүлүгү жана ишенимдүүлүгү.

1. Диссертацияда педагогика, психология илимдеринин методологиясына таянып социалдык педагогдордун кесиптик компетенттүүлүгүн өнүктүрүүнүн педагогикалык шарттарынын аныкталгандыгында.

2. Социалдык педагогдордун кесиптик компетенттүүлүгүн өнүктүрүүнүн педагогикалык шарттарынын жана технологиялары, практикалык сунуштар иштелип чыккандыгында.

3. Изденүүчүнүн теориялык ойлору, сунуштары педагогикалык экспериментте сынактан өткөрүлгөндүгүндө.

Алынган жыйынтыктардын практикалык баалуулугу: Изилдөөнүн материалдары ЖОЖдо социалдык педагогдорду даярдоодо, социалдык педагогдор, мугалимдер, мектептин администрация мүчөлөрүнүн практикалык ишмердүүлүгүндө колдонулат. Эксперимент аркылуу апробациядан өткөрүлгөн социалдык педагогдордун ишмердүүлүгүнүн мазмунун жана методикасын

жакшыртуучу «Социалдык педагогдордун кесиптик компетенттүүлүгүн өнүктүрүү модели», аны ишке ашыруунун педагогикалык шарттары билим берүү тармагындагы кызматкерлер үчүн гана эмес, социалдык кызматкерлер үчүн дагы пайдалуу болот. Республикалык кесиптик чеберчилигин жогорулатуу институтунун курстарында «Социалдык педагогика. Биринчи кадамдар» аттуу окуу-методикалык колдонмо, «Өзгөчө кырдаалдарда мектептерде жагымдуу социалдык-психологиялык чөйрөнү түзүү» темасы боюнча тренингдик материалдар, «Социалдык педагогдун турмуштук оор кырдаалга туш болгон балдарга билим берүүнүн жеткиликтүүлүгүн камсыз кылуудагы ролу» темасындагы окуу модулу социалдык педагогдордун кесиптик компетенттүүлүгүн өнүктүрүүгө салымын кошот.

Изилдөөнүн натыйжаларынын тастыкталышы талапка жооп берет.

Диссертациянын негизги жоболору, жыйынтыктары 11 илимий макалаларда (анын ичинен 4 чет өлкөдө РИНЦ журналында), 3 окуу-методикалык колдонмолордо жарыяланган. Автордун илимий илимий-методикалык эмгектери изилдөөнүн негизинде формулданган теориялык жоболорду ошондой эле практикалык рекомендацияларды толугу менен өз ичине камтыйт.

Автореферат диссертациянын негизги мазмунун ачып берет, анда кыргыз, орус, англис тилдериндеги резюмеси туура иштелген.

Ашымбаева Токтобүбү Абасовнанын диссертациясы социалдык педагогдордун кесиптик компетенттүүлүгүн өнүктүрүүнүн проблемасы боюнча кыргыз педагогика илиминде өз орду бар, толук бүткөрүлгөн жана өз алдынча аткарылган илимий изилдөө деп эсептеймин.

Диссертациялык иште кездешкен айрым бир мүчүлүштүктөр жана биздин сунуштар төмөнкүлөр менен байланыштуу:

1. Диссертацияда социалдык педагогдор өз ишмердүүлүгүндө колдоно турган практикалык тапшырмалар, окуучулар жана ата-энелер менен иштөөдө колдонула турган усулдар, технологиялар тууралуу маалымат аз берилген.

2. Иштин жыйынтыгы катары диссертациянын эксперименталдык бөлүгүн алып таштап, накта практикалык, усулдук китеп кылып басмадан чыгаруу жагын сунуштайбыз.

3. Диссертацияда айрым пунктуациялык, орфографиялык, стилистикалык каталар кездешет.

Биз белгилеген кемчилдиктер жана сунуштар диссертациянын жалпы деңгээлине таасирин тийгизе албайт, биздин пикирлер сунуш үчүн гана айтылды.

Жалпысынан, Ашымбаева Токтобүбү Абасновнаны «Социалдык педагогдордун кесиптик компетенттүүлүгүн өнүктүрүүнүн педагогикалык шарттары (Кыргыз Республикасынын мисалында)» аттуу темадагы 13.00.01 - жалпы педагогика, педагогиканын жана билим берүүнүн тарыхы адистиги боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациясы жана анын негизинде жазылган авторефераты Кыргыз Республикасынын Жогорку аттестациялык комиссиясынын «Окумуштуулук даражаларды ыйгаруунун тартиби жөнүндөгү жобосунун» 10-пунктуна ылайык актуалдуу темада жазылган, жеке өзү тарабынан аткарылган жана бүткөрүлгөн илимий иш болуп эсептелет, ал эми изденүүчү А.Т.Ашымбаева 13.00.01 – жалпы педагогика, педагогиканын жана билим берүүнүн тарыхы адистиги боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын алууга татыктуу деп эсептеймин.

Расмий оппонент:

Акматов Кыялбек Каматович,
Ош мамлекеттик университетинин
педагогика кафедрасынын доценти,
педагогика илимдеринин кандидаты
(13.00.01 – жалпы педагогика, педагогиканын
жана билим берүүнүн тарыхы)

К.К.Акматовдун колун тастыктаймын

Ош МУнун Окумуштуу катчысы М.Байсубанов

